mokslas menas literatura

DRAUGAS
ANTROJI DALIS / 1985
SAUSIO MĖN. 26 d. / JANUARY 26, 1985
PART TWO — Nr. 18(4)

Šiame numeryje:

Poeto kelias kultūrų sankryžoje.
Apie išplaukimą į tarptautinius vandenis: atplaišinių literatūrų problemos.
Pokalbis su soliste Lilija Šukyte.
Naujas veidas „Draugo" romano konkurse.
Vytauto Pluko eilėraščiai.
Stratfordas tarp pernai ir šiemet.
Lietuviškos pasakos plokštelėje.
Freiburgo meno mokyklos paroda Čiurlionio galerijoje.
Nuomonės ir pastabos.

Kertinė Parašte

Poeto kelias kultūrų sankryžoje

Poetės Lidijos Šimkutės-Pocienės žodis Australijos literatūrinės tarybos konferencijoje daugiakultūrių rašytojų tema 1984 m. spalio mėn. 27-28 d. Melbourne, Australijoje.

Kai gavau pakvietimą kalbėti „Daugiakultūrių rašytojų savaitgalio" programoje, man buvo pasiūlyta atkreipti dėmesį į įvairius sunkumus, kuriuos dvikalbis ar dvikultūris poetas pergyvena savo kūrybiniame procese ir kalbos pasirinkime. Mano pirmas požiūris buvo dvejopas. Jaučiausi laiminga, galėsianti pasidalinti įvairiomis, nors dar ir neišgvildentomis mintimis su kitais, atsidūrusiais panašioje dilemoje. Juk yra sakoma: našta lengvesnė, draugėj ją nešant.

Bet, antra vertus, žinojau, kad tai nelengvas uždavinys. Ar iš viso įmanoma išaiškint kūrybinį procesą? Ar tai ne paradoksas? Nes poezijoje bandome išreikšti žodžiais tai, ko negalime pasakyti žodžiais. Nes aplamai kalba, bet kokia kalba, išsivystė tam, kad tiksliai išreikštų mūsų mintis, įsakymus, norus ir t.t. Kalbos pranašumą nusprendžia tikslumas, aiškumas. Bet poezija, kuri susidaro iš žodžių, nėra tiksli, nėra aiški. Juk tai, ką eilėraščiai perteikia, negali būti išsakyta kitais žodžiais, negali būti parafrazuota. Gal tiksliau būtų sakyti, kad eilėraštis perteikia ar išreiškia jo autorių.

Ši kūrybinė išraiška žodžiais perteikia mus pačius, mūsų tikrąją asmenybę (nors nebūtinai pilnutinę). Tai, kas išplaukia iš vidaus, tai, kas nėra dirbtina ar pristatoma kaip akademinis traktatas. Nors, antra vertus, yra aksioma, kad poezija yra kalba ir kalba yra poezija. Tad vienas iš pagrindinių reikalavimų rašant poeziją yra naudojamos kalbos žinojimas.

Juk tiksliai nėra įmanoma pasakyti, kodėl mes iš viso bet ką darome. Be abejo, tai pareina nuo mūsų asmeniško pasirinkimo ir daugelio kitų neaiškių veiksnių, kurie logiškai neišaiškinami — nes kūryboje išreiškiame ne tik sąmoningas idėjas, bet ir pasąmonę, kuri nėra pilnai suprantama ar užčiuopiama.

Paskalis yra pasakęs: „Širdis turi savo priežastis, nežinomas protui", o anglų poetas Ralph Hodgson yra be galo gražiai išsireiškęs šiose eilutėse:

Reason has moons, but
moons not hers
Lie mirrored on her sea
Confounding her
astronomers:
But — o — delighting me!

Turint galvoje sunkumus, kada norima išaiškinti, kodėl yra rašoma poezija, dalykai darosi dar painesni, kai pradedame nagrinėti, kodėl rašoma gimtąja, o ne gyvenamos kultūros kalba. Gal tai turi ką nors bendro su teiginiu, kad poeto rolė niekad nebuvo lengva, tad galimas daiktas, kad instinktyviai ir yra pasirenkamas sunkesnis kelias? (Pastebėsite, sakinys prasidėjo su abejone ir baigėsi klaustuku.) Poetai, gyvenantys angliškoj aplinkoj, bet rašantys ne anglų kalba, galėtų būti prilyginami Renesanso sonetų kūrėjams, kurie specialiai pasirinko sunkesnę išraiškos formą savo idėjoms ir emocijoms išreikšti. Bet prieš toliau įsiveliant į abstrakčių minčių ir galimybių tinklą, gal bus prasmingiau, jei bandysiu atskleisti tą foną, iš kurio atėjau prie šio savo apsisprendimo.

Gimiau Lietuvoje, bet kartu su tėvais apleidome kraštą per Antrąjį pasaulinį karą. Praleidus keletą metų pabėgėlių stovyklose, atvykau į Australiją 1949 m., būdama 7 metų. Tad galima sakyti, kad mano visas išeitas mokslas buvo anglų kalba. Tačiau, augau namuose, kur buvo kalbama lietuviškai, ir turiu prisipažinti, jog sąvoka, kad esame

(Nukelta į 2 psl.)

Apie išplaukimą į tarptautinius vandenis (2)

Atplaišinių literatūrų problemos

VYTAUTAS A. JONYNAS

Jei vengrų pravesta anketa (žr. pirmą šio straipsnio dalį praėjusios savaitės *Draugo* priede 1985 m. sausio mėn. 19 d.), palyginti, vaizdžiai išsako sunkumus, su kuriais susiduria mažos tautos pakeliui į pasaulinį pripažinimą, tai kitas knygos *Petits pays, grandes littératures* nuopelnas yra tas, kad joje nepraleidžiama negirdomis diskriminacija, ištinkanti mažas bendruomenes-atskalūnes, kurių neskiria nuo didžiųjų lingvistinių blokų kalbos užtvaros. Jacques Borel laiko šį dalyką apgailėtinu ir vertu susirūpinimo: „Pasitaiko retų išimčių, bet aplamai Kvebeko literatūra, nežiūrint, jog jinai kuriama prancūzų kalba, lieka mums tiek pat menkai pažįstama kaip švedų, lenkų ar jugoslavų literatūra".

O belgas Robert Goffin išsako savo apmaudą dar aštriau: „Man atrodo, kad mes esam dar nedėkingesnėj padėtyje, negu Jūs. Jūs galit, iš tiesų, prabilti gimtąja kalba dešimčiai milijonų vengrų. O mes... nors ir leidžiam knygas prancūzų kalba, belgai skaitytojai linkę skaityt tik tai, ką pažįsta Paryžius... Joks valonų rašytojas negali pragyvent iš savo amato. Tai faktas. Mes irgi svajojam apie išeitis, apie belgišką leidyklą Paryžiuj, apie belgų knygyną Paryžiuj. Bet visa tai neturės kažin kokio svorio"...

Studijavusius prancūzų literatūrą šie pareiškimai, kaltiną Vyresnįjį Brolį jų kūrybinio kraičio niekinimu, kiek nustebins. Juk visuose stambesniuose literatūros vadovėliuose yra paprastai skyrelis apie prancūzų literatūrą svetur. Bibliografiniai žinynai taip pat registruoja studijas apie tų autorių knygas. Ar Louis Hémon romanas *Maria Chapdelaine*, išverstas į galybę kalbų po Pirmojo pasaulinio karo ir itin šiltai pasitiktas Italijoj, Prancūzijoj ir kitur, neatskleidė pasauliui Nouvelle France palikuonių herojiškos buities? Jei sakoma, kad skandinavų literatūra (Knut Hamsun, Selma Lagerloeff, Sigrid Undset, Per Lagerkvist) būtų likusi pasauliui nežinoma, jei Nobelio premija būtų buvusi skiriama kitur, nei Stockholme, tai belgų, Šveicarijos prancūzų, kvebekiečių atveju, todėl tramplynu buvo ir liks Paryžius. Pagaliau, ar taip nėra? Juk antruoju pokariu kvebekiečių rašytojai, teisingiau rašytojos, skinas viena po kitos garsiąsias prancūzų literatūros premijas. Ar neprasimuša šiuos priekaištuos parapinis patriotizmas, nuo kurio, deja, nėra apsaugotos nei mažos tautos?

Kadangi kvebekiečių tauta gyvena JAV pašalyje ir kadangi, apsupta milijonų angliškai kalbančių jūros, jinai grumiasi už savo kultūrinio identiteto išlaikymą (praeitais metais birželio mėnesį įvykęs Montrealy Association for the Advancement of Baltic Studies suvažiavimas, atrodo, visiškai nepaisė tos realybės), Kvebeko atvejis mums, lietuviams, turėtų būti itin įdomus ir reikšmingas. Savaime turėtų prašytis kai kurie palyginimai su Nepriklausomos Lietuvos gyvenimo raida.

Visa, ką sakėm apie literatūros vadovėlius, bibliografinius žinynus, premijų graibstymą, yra tiesa. Išskyrus prancūzo Louis Hémon pasitarnavimą Kvebeko tautai. Nežiūrint, kad *Maria Chapdelaine* susilaukė daugelio ekranizavimų (visai neseniai patys kvebekiečiai susuko savo filmą, vėlgi neturėjusį didesnio pasisekimo), keista, bet šis romanas yra ašaka gomury krašto gyventojams. Sunku atspėt kodėl, bet jų akimis šis romanas perteikias neteisingą krašto gyvenimo vaizdą. O ne, anaiptol, ne idiliška, ne nurausvintą, ne holivūdinį — „technicolor", bet *neteisingą!* Nežiūrint puikių gamtos aprašymų, gerų scenelių, etnografinio sąžiningumo bei egzotiškumo, kažkas yra toje būrų epopėjoj kvebekiečiams užgaulaus. Nenuryjamo. Gal skaudina pačios Marijos personažas, tokios nuolankios, vergiškos moters? Gal gėdijamasi praeities? Gal pykina pati egzotika. Šiuo atveju gal priartėjam arčiau tiesos.

Čia tenka prisimint kai kuriuos faktus. Kai Prancūzija prarado anglams savo koloniją, su pasitraukiančiais įgulos daliniais, išvažiavo visi šviesesni žmonės. Naujakuriai žemdirbiai buvo palikti savam likimui. Tos bendruomenės santykiai su pamotėle Prancūzija buvo labai nekokie. Vedą vis gilėjančian nusvetimėjiman. Itin priešiškai buvo, sakysim, pasitikta Prancūzijos revoliucija. Faktinai, jos pasekmėm buvo dar gausesnis vienuolijų, kongregacijų persikėlimas Kvebeko teritorijon. Ilgainiui Kvebekas darėsi tikru izoliatu, užsitvėrusiu nuo Europoj vykusių idėjinių sąjūdžių. Tos uždaros visuomenės siekimas buvo išlaikyti savąją kultūrą, bet tos tautinės sąmonės pamatais liko katalikų tikėjimo išpažinimas ir savo kalbos išlaikymas. Taip pat žemės kultas, baisėjimasis prekyba bei pramone, prieauglio skatinimas („revanche des berceaux"). Iki pat Antrojo pasaulinio karo vis dar buvo žmonės skatinami vykti į plėšinius („retour à la terre"). Geriausiu pavyzdžiu, kaip kraštas atsiliko, yra tai, kad įstatymas, pravedąs privalomą pradžios mokslą buvo paskelbtas *tik 1942 metais*. Moterims teisę balsuot davė pora metų anksčiau. Nenuostabu, jei pamažėli atsirandančioj raštijoj, vyravo sielovadinis pradas, didaktinis elementas. Iki Antrojo pasaulinio karo pabaigos (faktinai, dar vėliau), pačių kvebekiečių prisipažinimu, krašto literatūra buvo pasigailėtinai atsilikusi visuose žanruose. Reto naivumo ir schematiškumo. Atvirai kalbant, prancūzų vadovėlių autoriai buvo kilniaširdžiai, registruodami tuos vegetuojančios atplaišos nuo kamieno menkučius gyvybingumo spurdesius. Sunku, tačiau, būtų užginčyti, kad prancūzų kritikai leidosi sužavėjami *egzotiško kolorito*. Tos romantikos, egzotikos sąskaiton buvo atleidžiami visi kiti trūkumai kiekvieną kartą, kai Paryžius susidurdavo su atplaišų — kvebekiečių, vietnamiečių, marokiečių, alžyriečių kūriniais. Kartais tokią egzotiką Paryžius aptikdavo ir buitiniuose kaimo, *Blut und Boden* tipo, romanuose („romans du terroir"). Tai, atrodytų, belgų prozos dalia. Tai taip pat šveicaro Ramuz atvejis, kada atvirutinis Šveicarijos peizažas su karvių skambalėliais ir boluojančiom kalnų viršūnėmis staiga pamatomas kiek kitoj, atšiauriojoj šviesoj. „Jie prikabina mūsų autoriams karvių skambalėlį po kaklu", taip skundėsi vienas šveicarų rašytojas, aiškindamas, kokių pažintinių etnografinių išlygų dėka jų rašytojai prasmunka Prancūzijos knygų rinkon. Neužmirština, tačiau, kad stambesnius mažumų autorius Prancūzija paprasčiausiai pasisavino. Taip buvo su šveicarais: Jean-Jacques Rousseau, Mme. de Stael, Blaise Cendrars. Su belgais: Maeterlinck, Verhaeren, Georges Simenon. Bet kiek talentų iš tų mažų bendruomenių neprasimušė, liko šalti už durų!

Chateau Frontenac, prieš 93 metus pastatytas viešbutis, kyla virš Šv. Lauryno upės Kvebeke, Kanadoje. Apačioje, prie pat vandens pastatyti 17- to ir 18-to šimtmečio akmeniniai pastatai restauruojami, kad galėtų tarnauti gyvai bendruomenei.

Kvebeko literatūros atveju turim paradoksalų reiškinį. Naujai jos prozai suklestėti (apsiribojam vien romano raida, neliesdami dramaturgijos, novelės ir poezijos) davė pradžią Gabrielle Roy romanas *Bonheur d'occasion* (angliškai *Tin Flute)*, laimėjęs prancūzų Femina premiją. Tai buvo sensacija, ir labai įdomu skaityti tų metų prancūzų, vėliau vokiečių kritikos atsiliepimus apie šį kūrinį, nes jų sklaida 1945 - 1949 m. itin įvairi. Mums, lietuviams, savo sukirpimu jis priminė savuosius „kritikinio realizmo" stiliaus romanus. Atrodė sentimentalokas, buitiškas, slegiantis savo depresine nuotaika, nors Montrealio, kaipo tipingo kolonijinio miesto, scenovaizdis buvo perteiktas be priekaištų. Protarpiais galima buvo užuosti net gatvių kvapus. Kalbėjo jis apie kanadiečių prancūzų darbininkijos skurdą, neišbrendamus rūpesčius. Žioravo jame baisi praraja tarp varguomenės kvartalų žemiau gelžkelio ir dunksinčių Westmounte anglosaksų pilaičių. Šiurpi socialinė nelygybė, kurios mes tada, nauji emigrantai, gal ir nejutom, kaip kad nekreipėm dėmesio į dviejų „etninių vienatvių" buvimą, tų „Two Solitudes", kaip kad pavadino savo romaną anglofonas Hugh McLenan. Skyrė jį nuo lietuviškosios „kritikinio realizmo" pakraipos nebent tai, kad *Bonheur d'occasion* puslapiuos nepraskambėjo joks stipresnis protestas, joks pasipiktinimas socialine nelygybe, kurių dvelksmai vis tik būdavo pajuntami Liudo Dovydėno, Antano Venclovos, Juozo Grušo (*Karjeristai*) ar Petro Cvirkos romanuose.

Jei prancūzų kritika buvo tam senamadiškumui atlaidi, tai dėl daugelio priežasčių. Vieni pripažino autorei niuansuotai nupieštus personažų portretus, stiliaus įtaigumą. Kitiems staigmena buvo Kvebeko kalbos turtingumas, puošnumas. Tretiems — autorės humanizmas. Bet turbūt didžiausia staigmena visiems buvo aptikti *antiegzotišką* Kvebeko atvaizdą. Prancūzijos skaitytojui, įpratusiam vaizduotis Kvebeką kaipo žemės ūkio kraštą su kur ne kur lakstančiais indėnais, buvo neįtikėtina išvysti tokį nefotogenišką varguomenės pasaulį, niekuo nesiskiriantį nuo jų pokario tikrovės, alinamą nedarbo šmėklų ir stoiškai pasitinkantį likimo smūgius. Būdinga, kad bematant pasigirdo kalbelių, aiškinančių, jog Prix Femina premija buvusi paskirta kanadietei politiniais sumetimais. Vieni sąmokslo teorijos skelbėjai aiškino, jog ta premija buvę atsidėkojama Kanadai už javus. Kiti įžiūrėjo gilesnę ideologinę dingstį. Tuo metu Prancūzijoj siautėjo streikai, visokios sumaištys, ir kai kurie kritikai įžvelgė romane liaudies mulkinimą, piršimą jai kantriai nešti savo kryželį, būt nuolaidžiai darbdavių sauvalei.

Kaip bebūtų, autorei Gabriele Roy šis išplaukimas į tarptautinius vandenis suteikė galimybę verstis rašytojos amatu. Holivūdas įsigijo scenarijų, ir, žinoma, knygą neatpažįstamai sumaitojo. Kvebekiečiai, kas be ko, didžiavosi pagarsėjusia savo moterim, kalbančia apie jų nedalią. Taip jau yra — turbūt neskelbiu jokių herezijų — kad daugumas žmonių prisiima „išplaukimą į tarptautinius vandenis", kaip sportinį laimėjimą. Nobelio premija ne kas kita, kaip, sakysim, aukso medalis, pripažintas maratonininkui, kuris nuklaksėjo 30 - 40 km.

Laimė Dievo, kad Prix Femina paskyrimas Gabrielle Roy buvo kažkuo daugiau negu sportiniu įvykiu, „išgarsinusiu tautos vardą". Tas įvykis padrąsino kitus talentus ieškoti tematikos juos supančioj buity, parodyt tą tikrovę be grimo, be utilitaristinių kėslų taurint ir dorovint skaitytojus. Paskatino atmesti tezinio romano schematiškumą. Žinoma, nederėtų vaizduotis Gabrielle Roy kaip kokios „Laisvės ant barikadų" figūros iš Delacroix paveikslo. Ištisi dešimtmečiai turėjo dar praeiti (neužmirškim, kad privalomas pradžios mokslas buvo paskelbtas tik 1942 metais), kol Roy padaryta proskyna ėmė nešti savo vaisių. Faktinai, [illegible] net kultūrinių žurnalų, išskyrus *La Relève*, pradėjusį eiti 1934 metais Vieninteliu [illegible] pasaulinio karo pradžia Kvebekui išdalinga. U[illegible] Prancūziją vokiečiams, [illegible]ncūzai leidėjai buvo priversti dairytis naujos bazės, [illegible]ant išlaikytų savo autoriams rinką JAV ir Lotynų Amerikos kraštuose... Ir pasirinko Montrealį. Tų leidyklų tada pris[illegible]steigė nemažai. Pasibaigus karui, jos lygiai taip pat greitai išnyko. Bet kvebekiečiams atsirado galimybės pajusti Europos kultūrinio gyvenimo [illegible]vejokšlius, užmegzti ryšius.

Pripažinimas Gabrielle Roy Prix Femina premijos dar labiau paskatino suverpetuot tą kitokios literatūros ilgesį. Ne pamokslaujančios, bet gerbiančios skaitytoją, jo pajėgumą mąstyt. Padedančios jam atsikratyt įsivarytų sau kompleksų: kūno, lyties miesto baimių, nuogąstavimo būt savim pačiu, baimės svajot, gyvent vaizduotės pasaulyje. Drąsinančios jį klausti, kas jo esama, ieškoti savo identiteto. (Būtina pažymėt, kad nemažesnį vaidmenį suvaidino šia prasme ir televizija. Tiek savo simpoziumais, kada eilinis žmogus, taip sakant, klausės per petį, ką šneka proting[illegible] žmonės, tiek savo dokumentiniais filmais, padarytais portatyvinės kameros dėka.)

Reikia paminėt, kad Gabrielle Roy romanas *Bonheur d'occasion* atskleidė taip pat ir realistinio romano, buities freskos ribotumą. Tarp kitko, pati autorė neužsikirto tame buitiniam žanre. Neskelbusi jokio socialinio protesto, jinai ir toliau stengės įsiklausyti į savo žemės pulsą, ieškodama savojo žmogaus, kanadiečio, psichologinių kontūrų, anaiptol neidealizuodama kokios bukolinės praeities. Jos braižas lyrinis ir neretai padvelkia jame panteizmo dvelksmas. Tas ramus teksto poetiškumas neabejotinai veikė jaunus žmones. Veikė vieną kitą (A. Langevin) ir tuometinis egzistencializmo sąjūdis bei kiti kultūriniai skersvėjai. Bet visa tai dėjosi pamažu. Vėl paradoksas laisvam kraštui — tik apie 1960-

(Nukelta į 2 psl.)

Pokalbis su soliste Lilija Šukyte

ALINA GRINIENĖ

— Girdžiu, kad greitai pradėsite koncertus Jungtinėse Amerikos Valstybėse. Kur, kokiuose miestuose koncertuosite?

— Pradėsiu nuo Chicagos, po to Bostone, Washingtone, Detroite. Kas savaitgalį po koncertą lietuviškai publikai.

— Kokią numatote koncertų programą?

— Šį kartą pasirinkau Dvoržako ciklą „Meilės dainos"; pirmą dalį koncerto užbaigsiu Štrauso dainomis; antroj, grynai lietuviškoj daly bus Gaidelio ciklas „Klajūno maldos" ir liaudies dainos — Kačinsko, Gruodžio, Jakubėno.

— O aš tikėjausi, kad išleidus Gruodžio dainų plokštelę, koncertuose dainuosite Gruodžio dainas.

— Būtų pavojinga dainuoti Gruodį, jei leidi Gruodžio plokštelę, nes tada žmonės sakys: „Tai jau, panele, girdėjom, tai jau plokštelės nepirksim"... Todėl apsiribosiu kokiom trim keturiom Gruodžio dainom, o likusį Gruodį žmonės išgirs plokštelėje.

— Kodėl pasirinkote kaip tik Gruodį savo pirmajai lietuviškai plokštelei?

— Bestudijuodama lietuvius kompozitorius aš pajaučiau, kad Gruodis yra žymiausias mūsų kompozitorius, iš kurio vėliau kiti kompozitoriai sėmėsi įkvėpimo, gavo pagrindus ir tėvišką auklėjimą. Tat galvojau, pradėsiu nuo Gruodžio, o vėliau imsiu Banaitį, Jakubėną.

— Galbūt ir Gruodžio 100 metų sukaktis paskatino Jūsų pasirinkimą?

— Taip, ir tas. Bet aš jau seniai planavau, pradedant leisti lietuviškas plokšteles, pradėti nuo Gruodžio.

— O kokias Gruodžio dainas pasirinkote plokštelei?

Solistė Lilija Šukytė

Kiek jų iš viso parašė Gruodis?

— Yra išleista visa knyga Gruodžio dainų. Tik viena daina nepraėjo pro sovietinės lietuvių valdžios cenzūrą. Tai poetiška ir labai patriotiška daina apie Vilnių. Ji yra Ambrazo analizuojama, bet išleistame Lietuvoje dainų rinkiny tos dainos nėra.

Aš pasirinkau plokštelei tas Gruodžio dainas, kurios mano balsui buvo įdomiausios. Reikėjo taipgi atsižvelgti į plokštelės ribotumą.

— Koks plokštelės pavadinimas?

— Labai paprastas — „GRUODIS: Dainos". Žodis „daina" lietuviškoj muzikinėj terminologijoj yra mums artimas, savitas, kaip vokiečiams jų „Lied".

— Aš manau, kad mūsų tautiečiai džiaugsis ir jau dabar džiaugiasi, žinodami, kad Jūs išleidžiate pirmą savo lietuvišką plokštelę. Pas mane kreipėsi jau ne vienas dainos mylėtojas iš Lietuvos, klausdamas, ar nėra išleista Jūsų plokštelė.

— Visi mano kolegos jau yra išleidę plokšteles. Aš vienintelė atidėliojau iki šiol. Manau, kad iš mano kalibro dainininkų yra reikalaujama palikti savo įnašą. Todėl aš planuoju ateity išleisti kasmet po plokštelę. Tai ir bus mano meno įnašas. Negalvoju apie operines arijas, bet apie grynai lietuvišką dainą, kaipo tokią.

— Manau, kad skaitytojams bus įdomu sužinoti, kad Jūs nuo 1984 metų rudens profesoriaujate Grazo universitete, Austrijoje.

— Šiuo metu Europoje yra vėliausia, galima sakyti, muzikinė mada ieškoti tarptautinių aktyvių dainininkų profesūrai. Kadangi pedagogika aš domiuosi nuo 1977 metų ir kelis privačius mokinius visada turėjau, tai ir nutariau pasiūlymą iš Grazo universiteto priimti ir išbandyti, ar aš galiu dėstyti dainavimą. Ir galiu pasidžiaugti, kad turiu didelį pedagoginį talentą. Aš planuoju, — galbūt tai per anksti sakyti — kad, kai aš turėsiu daugiau patyrimo lietuviškame repertuare, aš labai norėčiau kada nors Chicagoje dėstyti meno klasę („Meisterklasse"), nes, jauni dainininkai, kuriuos esu girdėjusi, nedainuoja teisingai nei lietuvių kalba, nei lietuvišku stiliumi. Ir jei tokie žmonės, kaip aš, jų nepamokys, išeivijoj mūsų dainos stilius dings.

Graze aš dėstau dvylika valandų savaitėje. Tas valandas turiu teisę pasirinkti, kaip man patogiau. Jei mėnesį ar du negaliu atvykti į universitetą, turiu teisę savo valandas atidirbti vėliau. Aktyviam dainininkui tai yra labai patogu.

— Ar turite gabių mokinių?

— Taip, mano klasėje yra dvi merginos tarptautinio talento. Kitos — ne. Bet juk dideli talentai yra retenybė.

Noriu prisipažinti, kad pedagogika mane labai domina. Bet jai negaliu visiškai atsidėti, kol dainuoju. Galvoju dar kokius penkerius metus būti aktyvi dainininkė.

— Labai dėkoju už pokalbį. O kai grįšit iš Amerikos, manau, galėsim vėl pasikalbėti, patirti Jūsų ir kitų įspūdžius iš koncertų.

Kertinė paraštė

(Atkelta iš 1 psl.)

politiniai pabėgėliai, o ne paprasti emigrantai, kurie atvyko savo ekonominę būklę pagerinti, stipriai įpareigojo mano generaciją išlaikyti savo kalbą ir kultūrą. Ši pareiga mums buvo svarbi, nes tėvynėje vyko dideli suvaržymai ir grėsė žlugimas rusifikacijos eigoje. Dėl to mumyse iškilo konflikto užuomazgos, sukeliančios pasipriešinimų. Bet palaipsniui pamėgau ir įvertinau tėvų kalbos mokėjimą ir kultūrą, tuo įsisąmonindama, jog nesu tikra australė. Šis reiškinys privedė prie šaknų ieškojimo, kitaip sakant, identiteto konflikto.

Nors, kaip minėjau, šis įskiepytas įpareigojimas ir sukėlė šiek tiek pasipriešinimo, vis dėlto viršijo meilė tam, kas buvo atimta, prarasta. Šis netekimo, nostalgijos jausmas ir privedė prie to nenumaldomo noro iššaukti tą paslaptingą, persekiojančią paveldėtą ypatybę.

Su laiku pastebėjau, kad mano galvosena, jausmai ir būtybė iš pagrindų skyrėsi nuo anglosaksų galvosenos ir jausmų. O kadangi mano poezijoje dominuoja jausmai, neišvengiamai buvau priversta išsireikšti savo motinos kalba. Turėjau progų nuvažiuoti ir dalyvauti Pasaulio lietuvių kongresuose ir seminaruose Šiaurės ir Pietų Amerikoje bei Europoje. Šios išvykos, be abejo, pagilino mano meilę lietuvių kalbos grožiui, sukėlė nuostabą jos išsilaikymu, nežiūrint nuolatinės priespaudos, suteikė gilesnį supratimą jos kalbos archaiškumo ir tiesiog užbūrė savo mažybiniais terminais. Šios ypatybės sutvirtino mano įsipareigojimą ir supratimą, kad man, asmeniškai, poezija yra sielos kalba, ir kad mano siela, norom ar nenorom, kyla iš Lietuvos žemės.

Man labai pravertė sueiti su lietuviais poetais ir rašytojais. Jų paskatinimas ir parama pridavė pasitikėjimo ir noro vystyti ir puoselėti

Lidija Šimkutė-Pocienė

lietuvių kalbą ir pakelti įvairias abejones. Turėjau progos nuvažiuoti ir lankyti lietuvių kalbos kursus Vilniaus universitete, o vėliau, korespondenciniu būdu, neakivaizdinius lietuvių kalbos kursus, vedamus Pedagoginio lituanistikos instituto Chicagoje.

Nelaikau savęs profesionalia rašytoja. Tinkamesnis terminas būtų — inspiracijos poetė. Aš galiu išsireikšti tik, kai esu diktuojama vidinės jėgos, o ne išviršinės aplinkos. Šiame apsisprendime ar pasirinkime jaučiu šiuos sunkumus:

1. Izoliacija — kadangi lietuvių kalba yra viena iš mažumų kalbų ir tik nedidelis skaičius lietuvių rašytojų ir poetų gyvena Australijoje (nei vieno nėra mano amžiaus ar iš jaunesnės kartos) ir kadangi nepriklausau jokiai australų rašytojų sąjungai, dažnai jaučiuosi izoliuota.

2. Trūkumas intelektuališkai ir kūrybiškai inspiruojančios aplinkos — tik retomis progomis tenka padiskutuoti literatūriniais klausimais, taip kad lietuvių kalba nepakankamai vartojama. Trūksta ir prijaučiančios publikos. Apskritai kalbant, bet kokia ghetto bendruomenė yra konservatyvi ir nenori priimti naujų idėjų ar sąvokų, o, be to, rodo palaipsniui mažėjantį susidomėjimą literatūra. O jaunos generacijos, kuri gal i būtų daugiau palanki naujon išraiškom, kalbos žinojima jau nyksta.

3. Disciplina — reikia sav nuolat disciplinuoti, prisivers ti skaityti kiek galint daugiau nes aplamai angliškos kny gos prieinamesnės ir man daugiausia domina.

4. Stoka lietuvių literatūro — darosi vis sunkiau gaut knygų iš Lietuvos. Aš dar vi palaikau ryšius su rašytojais dailininkais ir giminėmis p savo viešnagių. Jie man prisiuntė daug vertingų leidinių. Bet dabartinė padėtis pasunkėjo, nes reikia gauti leidimą ir sumokėti muitą prieš išsiunčiant bet kokias knygas.

5. Laiko klausimas — gyvenant dviejose kultūrose ir vartojant dvi kalbas, skaitymas ir rašymas (t.y. vertimas) reikalauja daugiau laiko. O mano atveju ši problema padidėja dėl to, kad mano profesija yra ne literatūrinė, ir tai atima daug laiko ir energijos.

6. Tinkamo vertimo pasiekimas — įvairūs sunkumai iškyla dėl kalbose esančių skirtumų, nes žodis viena kalba (kuris labai svarbus poezijos prasme) negali būti tinkamai išverstas, kai kitoje kalboje trūksta atitikmens. Tie išsivystymai ir painumai, kurie skiria poeziją nuo prozos, ir yra tie būdingumai, kurie apsunkina vertimą. Daug prarandama, kai originalo žodžiai atspindi daugiau negu išviršinę jų reikšmę savo jausmais ir skambesiu. Dažnai poezijoje norima iškelti iliuziją ar emocijas ritmo priemone, išraiškos būdu, o lietuvių kalbos atžvilgiu — mažybiniai išsireiškimai negali būti efektyviai išversti.

Baigdama turiu prisipažinti, kad protarpiais abejoju, ar gerai padariau, pasirinkus lietuvių kalbą savo išraiškai. Ar mano pasirinkimas yra teisingas ir sąžiningas, nežinau! Bet žinau, kad abejonė yra dalis gyvenimo ir su ja turime susigyventi.

Lidija Šimkutė-Pocienė

Apie išplaukimą į tarptautinius vandenis (2)

(Atkelta iš 1 psl.)

tuosius metus Kvebeko universitetuose imama dėstyt kvebekiečių literatūrą. Kuriasi naujos leidyklos. Atsiranda daugiau rimtų kultūrinių žurnalų (*Liberté, Parti-Pris*). Itin kruopščiai rūpinamasi susikurti knygotyros arsenalą. Atseit, literatūros žinynus, bibliografinius leidinius, dienraštinės spaudos iškarpų komplektus („dossiers de la presse"), enciklopedinio pobūdžio leidinius. Faktinai, studijuojantiems Kvebeko literatūrą yra dabar nepalyginamai lengviau susirast medžiagą, negu pasirinkusiems studijų šaka prancūzų literatūrą. Nebūtinai toji dinamika pastebima kitų. Štai antra laida pasirodžiusiam žinyne *Encyclopedia of World Literature in the 20th Century*, 1981, nėra atskiro skyrelio apie Kvebeko literatūrą. Jos apžvalga, dikčiai pasenus, duodama skyriuje apie Kanados literatūrą.

O, tačiau, proveržių, atrodytų, nestigo. Iš tiesų leistina pasiklaust, kaip ilgai mažų tautų literatūrinių vertybių popieriai nekotiruojami pasaulio biržoj? Jau 1966 metais prancūzų biuletenis *Livres de France* pripažino, kad esama „masyvaus kvebekiečių išsilaipinimo", nors tada Prancūzijos skaitytojui teko susipažint vien su dviem rašytojais — itin sunkiai perprantamu Hubert Aquin ir su Jean Basile. Netrukus „išsilaipina" nauja desantininkų banga — Anne Hébert ir Jacques Godbout. Po jos, du itin brandūs rašytojai — Marie-Claire Blais *(Une saison dans la vie d'Emmanuel)* ir Rejean Ducharme *(L'Avalée de l'avalée)* tikrai apstulbino prancūzų kritikus. Naujas etapas pasiekiamas, kai laimi pripažinimą Antonine Maillet savo *Mariagelas* (1975), *La Saguine* (1968) ir pagaliau Goncourt premiją laimėjusia *Pélagie la Charette* (1979). Nė vieno jų negalėtum pavadinti suplėkusia provincine raštija. Nebent vien *Pélagie la Charette* galėjo pakutenti kritikų pasiilgimą egzotikos bei romantikos, nes tas istorinis romanas, parašytas archaine Rabelais laikų prancūzų kalba, pasakoja apie tremiamų Acadiens vargų epopėją. Siaip, visuose tuose rėmuose apstu modernaus braižo, atmetimo įprastų konvencijų, kaip, sakysim, pasakojimo trečiuoju asmeniu, laikymosi chronologinės įvykių sekos, pynimo intrigos linijiniu principu, pajungimo pavienių epizodų tokion schemon, kad jie sroventų į tam tikrą pabaigą. Jei toks Rejean Ducharme nustebino Paryžių, tai kaip tik todėl, kad jis drįso mestis žemyn galva į stilistines ir žodynines naujoves, parodančias jo gilią erudiciją pasaulio literatūroj, išskirtiną sofistikaciją. Visais tais kūriniais kvebekiečių proza įrodė, kad jinai skaitytojui gali būti patraukli vaizduotės gaivumu, o ne tuo, kad joje vaizduojamas egzotiškas pasaulis, įdomus pažintine prasme. (Jeigu tektų keliais žodžiais aptart, kuo Kvebeko proza skirias nuo mūsų išeiviškosios prozos, turbūt tektų sakyt, kad vaizduotės išradingumu, siužetų originalumu, stiliaus rafinuotumu, bei aplamai rašytojiškos technikos apvaldymu). Jaučiama joje mūsų laiko dvasia. Nedera užmiršt, kad pokario dešimtmečiai ženklino mūsų planetoj Afrikos ir kitų kontinentų tautų išsilaisvinimą iš kolonializmo, ieškojimą savo tautinio identiteto, ir tai veikė jaunąją rašytojų kartą. Jų vaizduotę viliojo vidinis individo pasaulis, dvasinės krizės, simboliškas tų temų traktavimas. Užtat neretai aptinkam pašaipiškumo, sarkazmo arba slystelėjimo į siurrealizmą. Kvebekietis tampa introspekcijos maniaku, bet kartu pajunta, kad jo tauta dar neįžengus į pasaulio istoriją. Visa tai suteikia kvebekiečių prozai specifinį pobūdį, kurį sunku aptart. Nebent pripažįstant, kad egzistuoja tokia specifinė pasaulėjauta, vadinama „québecité", tuo tarpu, kai sunku būtų įsivaizduoti jai atitikmenį — „belgéité".

Grįžtant prie temos, vis vien tenka pripažinti, kad net ir tada, kai mažos tautos knygai pavyksta išplaukt į tarptautinius vandenis, džiugesys būna trumpalaikis. Ir pėdos negilios. Kai buvo apklausinėjami vieno Belgijos universiteto studentai, tarp kitko studijuojantys literatūrą, ką jie žino apie Kvebeką, atsakymai buvo labai įvairūs. Vieni buvo kažką girdėję apie politines Kvebeko aspiracijas. Nenuostabu, nes ten irgi draskosi, kaip katės vienam maiše, flamandai su valonais. Kiti buvo matę vaidinimus televizijoj. Matę filmus — „Kamouraska", „Mort d'un bûcheron". Treti buvo skaitę *Maria Chapdelaine* ir *Bonheur d'occasion* (tik tuos du veikalus). Pagaliau, dar kitiems Kvebekas buvo pažįstamas iš plokštelių, iš „chansonniers" repertuaro. Tai, sakytumėm, labai tipinga mūsų laikams — tas „multimedia" poveikis. Ir šio fakto, atrodo, nebus pagavę žmonės, kurie atsakinėjo į vengrų anketą.

Be abejo, atplaišinėm tautom, kurių per daug neatitolina nuo kamieno kalbos barjeras, yra būdų nugalėti tą problemą. Kvebekiečiai, pavyzdžiui, lengvai gali populiarinti savo kultūrinį kraitį Kanados pasiuntinybių bei Kvebeko kultūrinių delegacijų pagalba, ruošdami įvairias meno savaites, kurių metu propaguojamos ir knygos, ir filmai, ir TV programos. Ir tai, žinoma, daroma. Nežiūrint to, vis vien susiduriam su ta pačia kliūtim — nebuvimu savų platinimo centrų — Šveicarijoj, Vokietijoj, toj pačioj Prancūzijoj.

Kitas dalykas, kuris buvo visiškai nutylėtas vengrų anketos pasisakymuos, buvo mažų tautų literatūros skleidimas Sovietų Sąjungoj ir Rytų bloko šalyse. Kas leidžiama verst, kas spausdinama, kas aptariama recenzijose? Kas brukama, kas pra-

Solistė Lilija Šukytė autografuoja programas. Lietuvių Fondo ruošiamas Lilijos Šukytės koncertas įvyks 1985 m. vasario mėn. 3 d., 3 val. p.p. Marijos aukštesniosios mokyklos auditorijoje. Bilietai gaunami Vaznelių prekyboje, Gifts International, 2501 West 71st Street, Chicago, Ill.

Nuotrauka P. Malėtos

šmugeliuojama? Kokiais tiražais? Mums, lietuviams, tokią apžvalgą yra pateikęs Tomas Venclova savo straipsnyje, knygoje anglų kalba *Mind Against the Wall*, 1983. Pasirodo, esama duomenų ir apie Kvebeko literatūros pralaužimą geležinės uždangos. Lenkas profesorius Jozef Kwaderko savo pareiškime vienoj 1981 m. vykusioj konferencijoj, aiškina, kad keli studentai, rašą diplominius darbus apie Kvebeko autorius. Sovietų Sąjunga tėra išleidus vos vieną antologiją. Šiaip nėra jokio kvebekiečių autoriaus vertimo. Daugiausia tokių vertimų yra Čekoslovakijoj. Keli — Lenkijoj. Gérard Bessette *Le Libraire* turėjęs didelį pasisekimą. Nenustabu, tenai šaipomasi iš cenzūros. Iš *Index librorum prohibitorum*. Prof. Kwaderko yra taip pat sudaręs bibliografiją vertimų bei straipsnių apie Kvebeko bei Kanados literatūrą, pasirodžiusių SSSR ir Rytų bloko kraštuose. Ji kukli, dabar neabejotinai pasenusi. Vertimų tiražai irgi ne kažin kokie.

Kaip žvelgia į Kvebeko literatūros ateitį kvebekiečiai — autoriai ir kritikai? Pirmųjų slapta viltis, žinoma, yra vertimų keliu prasimušti į pelningesnę JAV knygų rinką. To rumuno pastaba, kad kai kurie Rytų bloko rašytojai sąmoningai pramato vertimą į svetimas didžiųjų tautų kalbas, galioja ir šiuo atveju. Įdomesnė, tačiau yra kita nuomonė, kiti lūkesčiai. Mūsų panaudotas antraštėj terminas „atplaišinės literatūros" galėjo pasimatyt užgauliu. Žvelgiant, tačiau, iš istorijos perspektyvos, juk ir amerikiečių literatūra buvo kažkada „atplaišine", kol subrendo, ir ėmė veikti tautos kamieno, jei ne viso pasaulio, raštiją. Tą patį reiškinį aptinkam dabar ir ispanų literatūros raidoje. Periferija yra nustelbusi kraštą. Bent kvebekiečiams šiuo metu mokytojais ir autoritetais nėra Prancūzijos rašytojai, bet Lotynų Amerikos kraštų autoriai — Garcia Marquez, Julio Cortazar, Jorge Borges.

Ar laikytina tai likimo ženklu?

Naudotasi šiais šaltiniais:

1. *Culture populaire et littératures au Québec.* Ouvrage publié sous la direction de René Bouchard. Saratoga, CA. A NMA LIBRI (Standard French & Italian Studies, v. 19), 1980. 310 p.

2. *Lectures européennes de la littérature* quebecoise. Actes du Colloque international de Montréal (avril 1981) Montréal, Leméac, 1982. 187 p.

3 Le roman contemporain d'expression francaise. Actes du colloque organisé a l'Université de Sherbrooke du 8 au 10 oct. 1970 Textes receuillis et présentés par Antoine Naaman et Louis Painchaud. Sherbrooke, CELEF, 1971. 343 p.

4 Jean Royer. *Écrivains contemporains. Entretiens I.: 1976 - 1979* Montréal l'Hexagone, 1982.

5 Gérard Tougas,*Destin littéraire du Québec.* Montréal, Québec/ Amérique, 1982. 206 p.

• **Lazerių fizikos mokslininkų** konferencija įvyko Vilniuje praeitais metais. Jos tema: „Lazerių taikymas atomų, molekulių ir branduolių fizikoje". Šalia sovietinių mokslininkų dalyvavo ir mokslininkai iš 14 užsienio šalių. Buvo skaitoma daugiau kaip 40 pranešimų apie naujausius lazerių fizikos pasiekimus ir tolimesnių tyrimų perspektyvas. Iš lietuvių fizikų pažymėtini Algis Piskarskas, sukūręs pikosekundinius spektrometrus — jie naudojami daugelyje fizikinių eksperimentų, o taipgi biologijos, chemijos bei saulės energetikos problemoms nagrinėti, bei Jurgis Viščakas, sukūręs pikosekundinius lazerius, skirtus unikaliems, labai automatizuotiems eksperimentams. Šviesos impulsų, tetrunkančių trilijoninę sekundės dalį, pagalba čia tiriamos organinių dažų, puslaidininkių savybės.

Sukūrę pikosekundinius lazerius, lietuviai fizikai dabar tyrinėja dar trumpesnio laiko — femtosekundžių sritį. Lazerių fizika tebėra dar jauna mokslo šaka, kurioje yra svarbiai pasireiškę Lietuvos fizikai, o Vilniaus universitetas yra tapęs vienu iš jos tyrimų centru.

Naujas veidas „Draugo" romano konkurse

Julijos Švabaitės-Gylienės nei vardas, nei veidas nėra nauji mūsų literatūroje. Jinai žinoma, kaip keleto poezijos rinkinių autorė, bet mažai pažįstama kaip beletristė. *Gabriuko užrašai*, pasirodę 1973 m. ir keletas spalvingų novelių *Draugo* kultūriniame priede bei kitoje periodikoje dar neleido mums spėti, kad poetė bandys rungtis su beletriste platesnėje arenoje. Reikia maloniai nustebti naujų beletristiniu kūriniu, romanu *Stikliniai ramentai*, pasirašytu „Penktojo" slapyvardžiu „Penktojo" slapyvardžiu (Gyliai turi keturis vaikus), laimėjusiu 1984 m. 34-to *Draugo* romano konkurso premiją. Gal šis konkursas nėra pats svarbiausias literatūrinis įvykis, bet jis suteikia progos išplaukti į beletristinį lauką naujam autoriui ir naujam vardui. Jei anksčiau tie patys rašytojai dažnai skindavo laurus, tai šiemet jie atitenka, palyginti, dar naujai beletristei, bet ne debiutantei, Julijai Švabaitei-Gylienei.

Julija Švabaitė-Gylienė gimusi Lietuvoje, baigusi Vilkaviškio gimnaziją, Kauno, Vilniaus ir Paryžiaus universitetuose studijavo pracūzų kalbą ir literatūrą. Nuo 1949 iki 1960 m. gyveno Australijoje, vėliau persikėlė į Chicagą, kur ir dabar nuolatos gyvena. Dar Lietuvoje jinai reiškėsi savo poezija jaunimo ir kituose kultūros-literatūros žurnaluose, *Ateityje, Naujojoje Vaidilutėje, Naujojoje Romuvoje*, o už Lietuvos ribų — Australijos lietuviškoje spaudoje, Amerikoje — *Draugе, Aiduose* ir kitur. Ligi šiol ji yra išleidusi šiuos eilėraščių rinkinius: *Vynuogės ir kaktusai* (1963), *Septyni saulės patekėjimai* (1974) ir *Vilties ledinė valtis* (1981). Savo poezijoje J. Švabaitė-Gylienė prabyla paprastu, nerafinuotu, bet nuoširdžiu žodžiu, vis ieškodama naujų įvaizdžių atskleisti prarasto krašto, tėviškės, Vilniaus skaudžius momentus.

Grįžtant prie premijuotojo romano, reikia pasakyti, kad *Stikliniai ramentai* yra bene pirmas tikrai feministinis romanas išeivijoje, parašytas moters rašytojos, nebe naujokės, bet dar pilnai neišryškinusios savo talento beletristikoje. Tai naujas, nuoširdus ir tikras, nesukomplikuotas liečiamų visuomeninių problemų, savo nuotaika surištas su šeimos židiniu romanas. Nuo pat pradžios iki galo paraleliai teka Magdalenos ir Tomo gyvenimai, vietomis susikirsdami savo tekėjime, vietomis visiškai keisdami kryptis. Jaunystė ir asmeniška meilė bei moters spinduliavimas į aplinką yra pagrindinė tema. Iš tikrųjų yra dvi temos: Magdalena ir Tomas. Tomo turtingi tėvai, ypač jo motina, studentų-fuksų „krikštai" ir pats Vilnius yra romano pradžios fonas. Karas, vokietmetis ir Magdalenos draugės Halinos bei jos šeimos nusižudymas vokiečių okupacijos metu yra pirmieji būsimos tragedijos ženklai. Jau iš pat pradžių išryškėja ir Tomo charakteris: jis yra „bonvivant" tipas, žaismingas, aristokratiškų manierų, išlepęs. Išryškėja jo meniniai polinkiai bei įžanga į alkoholizmą. Tomas gyvena savo būsimosios ateities iliuzijomis. Neaišku, kodėl jis veda: jam moterų užtenka, ir tokia Naujelių provincijos mergaitė studentė Magdalena, kurią jis vadina Madeleine, yra dar vienas žaislas jo rankose. Tačiau jis prisiriša prie jos, gal ir dėl to, kad ji savo prigimtim kitokia, kaimietė studentė. Abipusė meilė kartojasi įvairiais variantais per visą romaną. Sunku pasakyti, kur meilė baigiasi, ir kur prasideda neapykanta. Gal kiek perdėtas Magdalenos kaltės jausmas dėl nevykusio vedybinio gyvenimo, į kurį įsibrauna naujas žmogus Vaidys. Teismo scenoje Magdalena prisipažįsta esanti kalta, ir jos kalba bei elgesys neracionalūs, net groteskiški, bet įtikinantys ypač ten, kur jos vyras Tomas kaltinamas žmogžudyste. Be abejo, autorės gerai apgalvota ir išstudijuota teismo procedūra, kur vis palaipsniui ryškėja pats nusikaltimo įvykis, kurio netiesiogine dalim yra Magdalena, jos gyvenimas su alkoholiku vyru. Moteriškų pastabumu autorė gerai perteikia alkoholiko charakterį, nes ir „Alcoholics Anonymous" knyga geriau jo nepavaizduotų. Lietuvių literatūroje tai nėra visiškai svetimas atvejis, kada kalbama apie alkoholizmą, mūsų praeities ir iš dalies dabarties tautinę ydą. Visi anksčiau vaizduoti alkoholizmo atvejai buvo daugiau paviršutiniški, laikomi nuodėmės ir žmogaus silpnos valios išdava, kartais ciniškai ar komiškai. Autorė čia pateikia gilesnį žvilgsnį, komplikuotesnį liguisto žmogaus kentėjimą ir savo aplinkos kankinimą bei griovimą, šiuo atveju, žmonos, vaikų ir Magdalenos tėvo. Jinai čia randa ir iškelia beprotybės žymes, charakterio iracionalumą ir bejėgiškumą prieš alkoholį, kurs lėtu žingsniu veda dažniausia talentingą žmogų į savižudybę.

Šiame romane taip pat sprendžiama vyro ir žmonos meninė konfrontacija. Dvasia jie abu yra menininkai. Jis rašytojas, o ji dailininkė, portretistė, Tomo žodžiais tariant, tapanti prastus paveikslus. Jis, kaip alkoholikas, nieko nedaro, bet galvoja apie didelio masto kūrinius ateityje, kurių niekada nebus. Struktūriškai, portreto pagalba Švabaitė-Gylienė ramiai atskleidžia kai kuriuos charakterius, vietomis linksmus, naivius, bet nuoširdžius, kaip paprasto žmogelio Skinkio, vietomis prisodrintus nostalgija, kaip Magdalenos mamelės, vaikų arba Tomo.

Sumaniai jinai išnaudoja ir teismo procedūrą, įvesdama naujus veikėjus, kaip Vaidį, tuo dar labiau išryškindama Tomo charakterį. Truputį nejtikėtinas pasakojimas apie vištas, bet jis reikalingas tų abiejų vyrų santykių pavaizdavimui.

Julija Švabaitė-Gylienė — Nuotrauka Jono Kuprio

Visi jos charakteriai emocijų valdomi, lietuviški, mažai kuo pasikeitę, net gyvendami už Lietuvos ribų. Iš esmės jie visi teigiami, išskyrus Vaidį, kuris iš pradžių iškyla kaip meno gerbėjas, tuo sudomindamas gyvenimu nusivylusią ir visų apleistą Magdaleną, bet vėliau išryškėja kaip sadistas. Gi Tomo nusikaltimas nėra nusikaltimas Dostojevskio Raskolnikovo prasme. Jis nesijaučia pasmerktas, bet ieško išsigelbėjimo iš alkoholizmo. Būdamas blaivus, kalėjime jis pajunta savo prasikaltimą šeimai, bet nepraranda savo ego. Vienintelio mamos sūnelio charakteris tuo atžvilgiu nedaug pasikeičia. Keičiasi tik jo pažiūros į gyvenimą.

Apskritai paėmus, charakteriai įtikinantys, tikri. Siužetas tipingas tremtinių ir išeivių buičiai: bėgimas iš Lietuvos, karas, tremtis, įsikūrimas naujame krašte. Ta prasme etninis romanas. Svetimtaučiai sudaro tik šiokį tokį papildymą — foną. Intriga pinama nuosekliai, sklandžiai, su retrospekciniais intarpais. Romano rėmai: Magdalenos mirties agonija ligoninėje, sąmonės srautu grįžtant į praeitį. Pasakojimas pirmuoju asmeniu skamba kaip išpažintis, daranti aliuziją į Marijos Magdalenos biblijinį nuopuolį. Pasakojimas sklandus, su poetiniu atspalviu, būdingu poetei Švabaitei, ypač ten, kur kalbama apie Vilnių ir Aušros Vartus.

Stilius nekomplikuotas, paprastas, be puošmenų, lakoniškas. Sakinys ir monologai sklandūs. Romano spalvingumui įpinta ir švelnaus humoro.

Savo jausmingumu ir asmeniškų priėjimu romanas gali būti „bestselleriu". Ar tai gera ar bloga ypatybė? Skaitytojai, ypač vyresnio amžiaus, Tomo ar Magdalenos portretuose ras ir savo pačių atspindį.

„Draugo" 1984 metų romano konkurso jury komisija

Vilniaus panorama.

Vytautas Plukas

Iš „Marių" ciklo

BE LAIVO

kai valandos apkarsta
bėgu ašen į marių pakrantę
rankioju kraujo putas
ir gydau jomis
senas
negyjančias žaizdas

—

laisvos mano mintys
ir aš
tarsi pabėgęs iš kalėjimo
šypsausi kiekvienam praeiviui
su vėjais bėgioju bangomis
slapstausi smėlyje
ir
su žuvėdromis šoku kadrilį

—

banga gena bangą
sausos aukso smiltys geria
mano šviežių žaizdų skausmą
mintys atsiremia į horizontą
kur
keturių kantonų ežere
tirštoje migloje
iriasi senas Maironis
banga čia
banga ir už vandenų
kalnuose
nesibaigiančiu aidu
kloniuose
pasiklydo jo eilėraštis

—

aš pamilau horizontus
vėl šaukė žuvėdros
toliai
viliojo burės
nors šiaurės leduose įšalęs
manęs laukė
senas ąžuolinis laivas
ir žilagalvė
ir sena meilė
ir surūdijęs arklas
ir dyglių pilni dirvonai

—

tačiau nebegrįžau
kaip kartais nebegrįžta
paukščiai iš šiltų kraštų
aš
jaunas artojas

tapau paprastu piratu
pas amžinai skrajojantį olandą
ariau kyliu bangas
vogiau iš jūrų gelmių paslaptis
gėriau tirščiausią vėją
mitau žuvėdrų svaigiu riksmu

—

saulutė leidžias vakaruos
nėra man laivo į Žilvino uostą
skubėk namo skubėk žmogau
jau temsta
lėtai slenku aš
pakrante vandenų
dvejodamas
ar aš nebepatinku jūrai
ar jūra nebetinka man

NELAUKTAS LUOTAS

aš atplaukiau iš paslaptingos *salos ir nebylės tylos*
užburtu *beržo luotu narsiai buriuodamas į nežinią*
išvengiau *pavojų seklumų ir ne vienos aštrios uolos*
nes kelią *man vis rodė laiminga žvaigždė ir sąžinė*

palikęs *luošą luotą audros palaidotą seklumoje*
ir lino bures rūpestingai aukso kopose padžiovęs
kad naktis *numirtų senoj ąžuolų ir liepų saloje*
aš prašiau *Neptūno ir meldžiau prarasto*
dangaus malonės

palengva *kopiau taku į viliojančias kalnų viršūnes*
miškai gilias *paslaptis sakė ir žvėrys mane suprato*
užburtas *tylių arų dainų ir garsių barnių perkūno*

aš įlankoje *kurioje mano nelauktas luotas tūno*
juodas *drobes išpūtęs neš jisai mane už horizonto*
į salą *kurioje nebyli tyla aiduose vėl būna*

SUGRĮŠIU

aš vėl prie jūros
vaikai putose krykščia
bangos mano kojas palaižę
į gilumą sugrįžta
jos grįžta ten iš kur atėję
aš tenai sugrįšiu vėlei
[illegible]psta mano pėdos
kai bangos išbučiuoja smėlį

Stratfordas tarp pernai ir šiemet

ALFONSAS NAKAS

Pradėjom naujus metus. Su šampanu, apsikabinimais, bučiniais, linkėjimais, meilės deklaracijom, fantastiškom rezoliucijom...

Sausio pirmąją pakirdau beveik vidudienį sunkia galva. Knaisioju šalia mašinėlės suverstą popierių šūsnį. Yra keletas temų, tik turiu nuspręsti, kuriai teiktinas pirmumas. Pasirenku du susegtus Stratfordo festivalio laiškus spaudai — „press releases". Juos šalia mašinėlės pasiguldžiau prieš daugiau kaip mėnesį, su rezoliucija pirma proga parašyti *Draugui*. Ha! Užėjo šventinės korespondencijos banga, dar keli neatidėliotini rašinėliai ir „rezoliucija" tapo palaidota. Bet kas tuose Stratfordo laiškuose skelbiama dar anaiptol nepaseno ir nepasentų ateinančius kelis mėnesius. Jei nepasentų, tai kodėl būtent šiandien, sausio pirmąją, rankos prie tų laiškų taip prisvilo? Atsakymas paprastas: apie Stratfordo festivalį rašinėti man užvis maloniausia!

Viename laiške — kai kurie 1984 metų sezono statistiniai duomenys. Štai ką ten radau: Festivalio sezonas neoficialiai prasidėjo gegužės 11 (generalinės repeticijos, publikai rodomos už mažesnę bilietų kainą), oficialiai atidarytas birželio 10 ir užsibaigė spalio 27. Iš viso įvyko 473 spektakliai ir keturi koncertai. Bilietų parduota už 8,672,371 dol. (taip: už daugiau kaip pusdevinto milijono!) Kadangi biudžete numatyta parduoti už beveik devynis milijonus, turėta 321,429 dol. nuostolio. Priskaičius 1983 m. dar kiek didesnį nuostolį, biudžete trūksta beveik trijų ketvirčių milijono, bet optimistiškai tikimasi skolas išlyginti šiais metais... Trys Stratfordo teatrai publikai turi 3,779 kėdes: Festivalio teatras — 2,262, Avon teatras — 1,107 ir Third Stage — 410. Sezono užsėstų (išpirktų) vietų vidurkis — 70% (o biudžete numatyta, kad užsės 73%; dėl to ir nuostolis).

Kurie veikalai daugiausia žiūrėti? Pradėkim prestižiniu Festivalio teatru: *Venecijos pirklio* spektakliams išpirkta 80% bilietų, *Vidurvasario nakties sapno* — 68%, *Romeo ir Julietos* — 66%, *Love's Labour's Lost* — 59% ir *Tartiufo* — 50%. Čia galiu pasidžiaugti, kad mano nuomonė su publikos visiškai sutampa! *Venecijos pirklys* tikrai buvo įdomiausias. O *Tartiufo* nė nevažiavau žiūrėti. Jį mačiau 1983 m. vasarą ir nusivyliau. Stebėjausi, kodėl repertuare paliko ir 1984 m. sezonui, tik vieną kitą aktorių tepakeitę? Tai John Hirsch prasčiausiai surežisuota klasikinė Moljero komedija.

Avon teatre triumfavo *The Mikado* — užsėsta 97% vietų. *Iolanthe* — 87%, *The Gondoliers* — 74%, *Separate Tables* — 67% ir *A Streetcar Named Desire* — 57%. Va čia tai publikos skoniu truputį nusivyliau dėl to *Streetcar*. Suprantu, kodėl gausiausia lankytos Gilbert ir Sullivan trys operetės. Tik negaliu suprasti, kodėl „Stalai" sulaukė net 10% daugiau lankytojų už „Tramvajų", taip puikiai surežisuotą ir gerų aktorių labai gerai atliktą?

Third Stage teatre didžiausiu laimėtoju išėjo *Henry IV, Part One* — 81%, *Waiting for Godot* 76%, trečiuoju liko *Two Gentlemen of Verona* — 59%. Čia mačiau tik „Godot" ir buvau sužavėtas. Džiaugiuosi, kad ir kitiems žiūrovams šis Beckett veikalas patiko, nors, pvz., Windsoro dienraščio kritikas spektaklį į šipulius sudirbo. Kritikai kartais labai paikai nusirašo...

Antrajame laiške — 1985 m. sezono metmenys. Tiktai kas kuriame teatre bus statoma. Festivalio teatre matysime vien keturis Šekspyro veikalus: *Karalių Lyrą, Dvyliktąją naktį, Measure for Measure* ir *Othello*. Avon teatras statys vienintelę Gilbert ir Sullivan operetę *The Pirates of Penzance*. Oliver Goldsmith komediją *She Stoops to Conquer* ir Antono Čechovo *Vyšnių sodą*. Third Stage teatrui numatyti du veikalai: Sofoklio *Antigonė* ir berods nė karto Stratforde nestatyta George Farquhar komedija *The Beaux' Stratagem*. Planuojama taip pat keletas koncertų ir išgarsėjusių žmonių paskaitų, bet aiškesnės informacijos apie tai dar nėra.

Teatro mėgėjams nelabai patiks, kad, kai pernai statyta 13 veikalų, ateinančiam sezone numatyta statyti tik 9. Dar kitam laiške, kurio čia nenagrinėsiu ir necituosiu, pasakyta, kad tai daroma norint išbristi iš tolydžio augančios skolos ir subalansuoti biudžetą. Antra vertus, tik retas visus sezono veikalus tepamato, pasirinkdamas keletą geriausių. Manau, kad pasirinkti ir šį kartą bus iš ko. Už trejeto mėnesių, kai gausiu daugiau informacijų, parašysiu apie programą detaliau.

Lietuviškos pasakos plokštelėj

ALGIRDAS GUSTAITIS

Seniau, netgi Nepriklausomos Lietuvos laikais, kai nebuvo televizijos, vakarais, jei vyresnieji turėdavo laiko, jauniesiems pasakodavo pasakų. Jų būdavo įvairių: apie karalius, karalaites (tos rūšies būdavo visad mėgiamos), velnius, paslaptingus žiburius, nykštukus, ant šluotų jojančias raganas ir t.t. Būdavo pasakotojų „pagal užsakymą", nes kartais vaikai pageidaudavo, kad į pasaką būtų įvesdinti ne tik karaliai ir karalaitės, bet netgi lapės, geniai, karveliai, bitės ir obuoliai. Geram pasakotojui tai būdavo vieni niekai, jis ar jinai, antai, bematant dėstydavo apie tokius pasakų dalyvius, kokių norėdavai, o jei kartais pamiršdavo kokį veikėją įtraukti — vaikai primindavo, ir kaip matai tasai atsirasdavo šaunių sakinių sraute, net malonu klausytis.

Būdavo pasakotojų, žinomų savo pasakomis apie karus, kitų — apie našlaičius ir našlaitėles, trečių apie karalius, karalaites ir gintarines kurpaites. Ne tik vaikai, bet ir suaugusieji mielai klausydavosi gerų pasakorių. Susėdę ant lovos ar lovų, ant kėdžių ar tėveliams ant kelių — klausydavosi valandomis, nes geras pasakorius vieną pasaką sekdavo (sakydavome: „pasekite pasaką apie...") valandą ar dvi, kartais ilgiau. Tokie pasakojimai sukeldavo vaizduotę, artindavo su pasakotoju ir visa šeima. Pasakų sekėjai visad būdavo geri lietuvių kalbos valdytojai, tai jaunimas įprasdavo taisyklingai vartoti žodžius, sakinius, išmokdavo naujų posakių. Pasakotojui tyčia ar netyčia įvėlus keistų vaizdų ar neįtikėtinų veikėjų — klausytojai tuoj suabejodavo, imdavo klausinėti. Gal todėl, ištisais šimtmečiais, mūsų tautoje išliko savita pasakų tautosakos rūšis, nes pasakos yra dalis tautosakos.

Šiais laikais jaunimas negali suprasti, kaip jų tėvai ar seneliai galėdavo praleisti vakarus be televizijos. O kai pagalvoju — mūsų vakarai būdavo netgi įdomesni, nei dabartiniai betupint prie televizijos stiklų. Milijonus dolerių gaunantieji televizijų valdovai nustato, kas ir ką turi sakyti, visiškai neleidžiant žiūrovams pasisakyti. Pila, blizgina šviečiančiu stiklu judesius ir paveikslus, ne kaip mes norime, bet kaip jiems patinka. Vyksta jaunimo ir žmonijos nužmoginimas, pavertimas vienodai galvojančia dvikoje mase, siūbuojančiai judančia mase, be savitumo, be savų idėjų, be tautinio atspalvio — jei gyvenama svetimame krašte.

Todėl lietuviškos pasakos, parengtos plokštelės pavidalu, gali būti naudingos.

Neseniai įsigijau, atidžiai išklausiau Kanados lietuvių parengtą, išleistą plokštelę antrašte „Pasakos". Jos parengimas, be abejonės, pareikalavo daug laiko, pastangų. Bandysiu jas čia trumpai aptarti.

Pirmoje plokštelės pusėje yra šešios pasakos:

1. *Dangus griūva.* Girdime švelnią, linksmą muziką. Pasakojama apie katiną, kuriam kopūstų darže vandens lašas nukrito ant uodegėlės, to lašo taip išsigando, bėgdamas sutiko šešką, toliau bebėgdamas sutiko zuikį pilkį, dar toliau bėgdamas sutiko lapę, vilką, mešką, visiems pasakodamas, kad dangus griūva. Meškai pasiūlius — visi grįžo į kopūstų daržą pasitikrinti, koks lašas nukrito ir argi tikrai dėl to pradėjo dangus griūti.

2. *Gužučio ir gervės pirslybos.* Girdime įvairių paukščių garsus. Pelkėse gyveno gužutis, o už trijų mylių gyveno gervė. Kartą gužučiui pailgo vienam pelkėse maklinėti. Prisiminė gervę, kuri jam patikusi. Dibu dibu dibt nužingsniavo pas gervę ir pasiūlė ženytis. Gervė staiga pasipūtė (nors balsas silpnokas) ir paniekino gužutį. Netrukus gervė apsigalvojo negerai padariusi ir capu capu capt nužingsniavo pas gužutį atsiprašyti. Tada gužutis pasipuikino, nesutiko gervės vesti. Vos tik gervė nulingavo per pelkes, gužutis susigėdo ir dibu dibu dibt pas gervę. Šiuokart gervė pasipuikino ir nesutiko už gužučio tekėti. Taip jie amžinai vaikšto nuo vieno pelkės galo iki kito pelkės galo.

3. *Milžinai.* Senovėje gyveno dideli vyrai, didelės moterys. Jie buvo tokie dideli, kad vienu atsigėrimu viso ežero vandenį išgerdavo, ir dar jausdavo troškulį. Kartą jiem atsigulus ir besiruošiant užmigti, pajuto kažin kokį vabalėlį, rėpliojantį ant kojos, lyg .kutenantį. Nagi, tenai vilkas buvo pradėjęs milžino koją graužti. Atsikėlę milžinai ėjo pasivaikščioti ir į jų klumpes prikrito žemių. Nepatogu, tai klumpes iškratė ir taip susidarė kalnai. O kai Žemėje milžinams pritrūko vietos, jie persikėlė į Mėnulį, kur ir dabar gyvena, tik mes jų nematome.

4. *Našlaitis ir milžinas.* Našlaitis, nešinas ryšulėlį su varške, išėjo pasivaikščioti po pasaulį. Beeidamas rado iškritusį paukštelį, kurį pasikišo po marškiniais, kad sušiltų. Sutiko milžiną, susidraugavo. Milžinas norėjo išbandyti stiprumą, pažiūrėti, kas turi daugiau sveikatos ir suspaudė medį taip stipriai, tik miltai beliko. Našlaitis pasakė, kad jis taip suspaus akmenį, jog iš akmens vanduo bėgs, ir čia pat suspaudė varškės ryšulėlį. Milžinas didelį akmenį numetė labai toli. Tada našlaitėlis iš po marškinių išsitraukė sušilusį paukštelį ir išmetė oran; paukštelis linksmai nuskrido taip toli, kad iš akių išnyko.

5. *Slibinas devyngalvis.* Iš tolimo krašto grįžta namo mergaitė pas brolius paviešėti. Sutiko didelį devyngalvį, kuris prašo maisto. Mergaitė numetė vieną pyragaitį. Devyngalvis čia pat šmakšt ir prarijęs, prašo daugiau. Mergaitė išmėtė visus pyragaičius, o devyngalvis vis tiek prašo daugiau. Ji numetė siūlus, devyngalvis suėdęs prašo daugiau. Mergaitė įsilipo į ąžuolą, tai devyngalvis ėmė graužti ąžuolą, nes jis vis alkanas. Tada mergaitė padavė savo žiedą gegutei, kuri žiedą nunešė mergaitės broliams, tie atidundėjo, atjojo pas mergaitę, nukapojo devyngalviui galvas. Gerai turėti gerus brolelius.

Po šios pasakos, be pertraukėlės, girdime gražią dainelę, pažymėtą numeriu šeštu: *Kuriu, kuriu pečiuku.* Smagi pasiklausyti.

Antroje plokštelės pusėje:

1. *Ein saulutė aplink dangų.* Girdime saulutės ėjimą, dainužėlę — ji kelia mėnulį. Jaunimėlis smagiai dainuoja.

2. *Perkūno ginčas su velniu.* Perkūnas susipyko su velniu, taip susipyko, kad Perkūnas žada velnią užmušti. Išsigandęs velniūkštis prašo jam nieko blogo nedaryti, siūlosi pasislėpti šen ir ten, bet Perkūnas nenusileidžia, vis tiek žada nudobti. Velnias pasisiūlo pasislėpti po velėna. Tenai palindusio velnio Perkūnas pažada neliesti.

3. *Plungės pilies kalnas.* Eina ir groja vaikinas. Sutiktas ponaitis prašo ir jam pagroti. Vaikinas pagroja. Ponaitis kviečia eiti su juo, prieš tai turi užrišti akis. Vaikinas nenori, ponaitis pažada duoti tiek pinigų, kiek galės panešti. Užrišo akis. Ėjo, o atrišus akis pamatė — dvare pilni katilai aukso ir sidabro. Aplinkui susirinko ponaičiai ir panos, šoko, linksminosi. Tada pastebėjo, kad vienas ponas turi medinę kojį. Išeinant leido į smuiką prisidėti tiek pinigų, kiek nori. Vaikinas, norėdamas daugiau, prisidėjo ir į kišenes. Parėjus namo žiūri kišenėse tik akmenys ir anglys, o auksas tik smuike.

4. *Eglė žalčių karalienė.* Ošia jūros bangos, pliuška vanduo. Žvejys turėjo 12 sūnų ir 3 dukras. Jom besimaudant, į jauniausios, vardu Eglė, marškinius įsirangė žaltys. Eglė prašo žaltį išsirangyti iš marškinių, bet tasai išsiprašė, kad ji sutiktų būti jo žmona, kitaip nelįs iš jos marškinių. Eglė pažadėjo. Vėliau paaiškėjo, tai buvo gražus jaunikaitis, ne žaltys. Su juo gyveno turtingai ir linksmai jūros dugne. Po ilgų pastangų jai atvykus aplankyti savo tėvų ir brolių, pastarieji iš Eglės dukters Drebulės sužinojo slaptažodį ir užmušė atplaukusį Eglės vyrą, vardu Žilvinas. Dėl to Eglė pavertė slaptažodį išdavusią savo dukrą Drebulę nuolat drebančiu medžiu, o savo sūnus — tvirčiausiais medžiais, kurie ir dabar tebepuošia Lietuvos laukus.

Tuo baigiama pasakų plokštelė. Kaip visad būna su pasakomis — kiekvieną kartą jos skamba kiek skirtingai, kitoniškai, net tos pačios pasakos užrašyti variantai būna skirtingi. Tai ir aš atpasakojau kiek kitaip, ne pažodžiui.

Šios pasakos parinktos įdomios. Jas tėvai turėtų aiškinti vaikams, nes jose yra daugoka minčių, lietuvių liaudies išminties, gi Eglė žalčių karalienė — plačiai žinoma ir iš lietuviškos tautosakos pasiekusi kitas tautas.

„Pasakos" vertinga, maloni klausytis plokštelė. Ne vien jaunimui, bet ir vyresniesiems. Tiks naudoti radijo programose, vaidinimuose. Įkalbėjo: Birutė Vaitkūnaitė-Nagienė, Vincas Piečaitis, Vilija Bulotienė, Raimundas Verbyla, Marytė Adamonytė, Adria McVicar, Lina Celtoriūtė, Gintaras Nagys. Grojo: Alexandre Stankevičius, Algis Lapinas, Gaila Naruševičiūtė, Johanne Arel. Garsų efektai: Birutė Vaitkūnaitė-Nagienė, Al. Stankevičius, Gaila Naruševičiūtė. Muzika: A. Stankevičius, Vyriausias producentas: Alexandre Stankevičius. Plokštelės producentai: A. Stankevičius, B. Nagienė, G. Naruševičiūtė. Plokštelę 1984 m. išleido: Vilnius Records of Canada. Viršelį piešė: Venta Rutkauskaitė. Užrašai ir apipavidalinimas: Olivier Lasser. Leidėjų adresas: 2127 rue Guy, Montreal H3H 2L9, Quebec, Canada.

Tikėkime, kad pakankamas visuomenės dėmesys paskatins plokštelės kūrėjus bei leidėjus tolimesniems panašios rūšies kūriniams. Jie to verti.

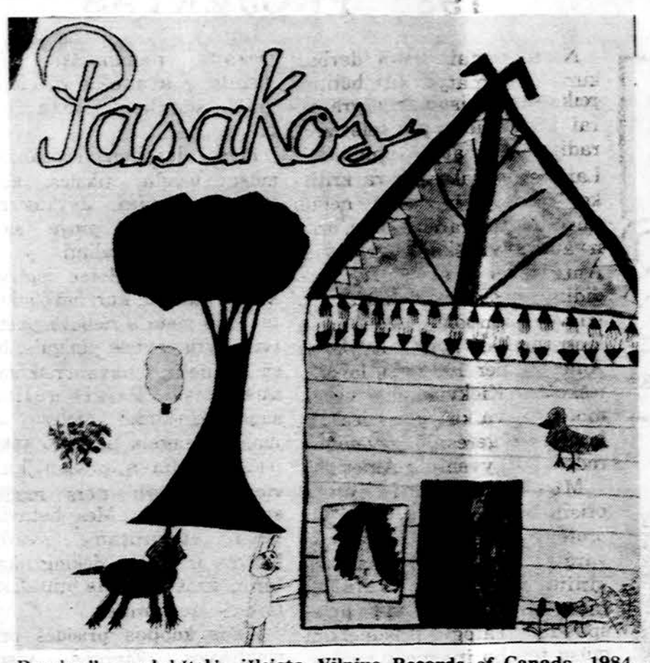

„Pasakos" — plokštelė, išleista Vilnius Records of Canada, 1984. Adresas: 2127 Rue Guy, Montreal H3H 2L9 Quebec, Canada.

Po Toronte 1984 m. gruodžio mėn. 2 d. įvykusio pianistų Alvydo Vasaičio ir Jono Govėdo koncerto svečias iš Chicagos sol. Algis Grigas, muz. Alvydas Vasaitis, Toronto Lietuvos kankinių parapijos tarybos kultūrinės sekcijos vadovė sol. Slava Žiemelytė ir muz. Jonas Govėdas. Nuotrauka B. Tarvydo

Nuomonės ir pastabos

Dėl Lietuvių fondo ir dailės muziejaus

Paryžiuje gyvenančio dail. Vytauto Kasiulio laiškas, išspausdintas *Draugo* kultūriniame priede š.m. sausio 12 d., atkreipė ir mano dėmesį.

Kas kitas, jei ne Lietuvių Fondas, kuris rūpinasi mūsų kultūriniais reikalais, galėtų telkti lietuvių meno vertybes, kurios laikomos po „svetimais" stogais? Dail. Kasiulio iškeltai minčiai lietuviai neturėtų būti priešingi, jei LF steigtų muziejų, kur visi galėtų sutilpti po vienu stogu. Ukrainiečiai ir lenkai turi savo muziejus. Kodėl mes, lietuviai, negalime turėti savo muziejaus? Yra dvi Čiurlionio galerijos, kurios veikia atskirai ir turi nemažai meno kūrinių surinkusios iš parodų. Vienos ir antrosios galerijos surinkti paveikslai skirti nepriklausomai Lietuvai.

LF kultūrinei veiklai teikia paramą ir, atrodo, teiks ir toliau. Mes gal nesulauksime, kada Lietuva bus laisva, bet mūsų tautinė pareiga palaikyti tautinę sąmonę ir kultūrą egzilėje, — laisvame pasaulyje. O mes turime pilną laisvę kovoti už savo likimą, savo būvį.

Maždaug prieš 30 metų įsteigta Čiurlionio galerija atliko tikrai stambų dvasinės kultūros darbą ir tą darbą tęsia toliau. Bet kokia ateitis laukia? Buvo per Lietuvos generalinę konsulę J. Daužvardienę atsiklausta: Ar Lietuvos atstovybė Washingtone galėtų paimti savo globon jau turimus meno kūrinius? Buvo atsakyta: neturime tokių patalpų, kad būtų galima tai padaryti.

Kasiulio iškelta mintis konkreti ir verta dėmesio. Jeigu svajonė pildytųsi, tai muziejus išeivijoje taptų tuo centru, kuris telktų besibarstančias meno vertybes. Jeigu dabar tai nebus daroma, tai paskiau gali būti per vėlu. Mūsų knygos, archyvai dings nežinia kur. Dabar turimas meno kolekcijas sudaro šimtai meno kūrinių, kuriais būtų galima užpildyti didžiausias galerijas. Patys dailininkai be visuomenės dėmesio bei paramos nieko nepadarys. Kai kurie dailininkai savo darbus jau veža į okupuotą Lietuvą.

Baigdamas noriu priminti, kad menas nėra politinis ir nereikia statyti „politinių" sienų.

Mikas Šileikis,
Chicago, Illinois

Laiškas „Draugo" redaktoriui ir leidėjams

Rašau, protestuodamas prieš *Draugo* vedamą liniją („policy"), išspausdinant (1984 m. gruodžio 29 d.) rašinį, parašytą A. Kezio, SJ, kuriame jis išpažįsta pažiūras („ideas"), oficialaus katalikų Bažnyčios mokymo aiškiai ir pakartotinai atmestas bei pasmerktas.

Draugo pastaba, kad teologinės nuomonės yra medžiaga „diskutavimui", jokiu būdu neatleidžia *Draugo*, leidžiamo Lietuvių katalikų spaudos draugijos, vadovaujamos Romos katalikų marijonų kongregacijos, nuo atsakomybės laikytis aiškiai ir nedviprasmiškai katalikų Bažnyčios oficialaus mokymo.

Kur katalikiškoji doktrina yra viešai paneigiama, *Draugas* turi pareigą nurodyti savo skaitytojams, kad jis ne tik neremia, bet taip pat ir įsakmiai atmeta nuomones, priešingas katalikiškai dogmai. Kitaip skaitytojai paliekami su įspūdžiu, kad *Draugas* pritaria ir remia bet ką, kas jo puslapiuose išspausdinama, netgi pažiūras („ideas"), prieštaraujančias katalikų tikėjimui.

Kadangi tėvas Kezys daugelį savo pasisakymų grindžia kai kurių modernių, bet labai kontroversinių teologų pažiūromis, yra reikalinga pažymėti, kad teologai kalba tik už save ir nėra oficialūs katalikų Bažnyčios kalbėtojai. Praeityje teologai dažnai yra rimtai klydę, ir todėl jų nuomonės buvo atmestos ir pasmerktos Kristaus Vikaro žemėje bei pasaulio vyskupų, susirinkusių į generalinius susirinkimus, vykdančių savo pareigą kalbėti oficialiai Kristaus Bažnyčios vardu tikėjimo ir moralės dalykais.

Laikydamas, kad Kristus neįsteigė jokios Bažnyčios ir teigdamas, kad Petro primatas neateina iš Kristaus, tėvas Kezys pakliūva į kai kurias modernizmo klaidas, taip pabrėžiamai pasmerktas popiežiaus šv. Pijaus X ir vėlesnių popiežių šio šimtmečio pradžioje. Faktinai, popiežius šv. Pijus X ir vėlesni popiežiai reikalavo, kad kunigai, dirbantys pastoracinį ir mokymo darbą, padarytų priesaiką prieš modernizmo klaidas. Vienas iš punktų, kurio visi kunigai prisiekia laikytis, yra šis: „Laikau lygiai tvirtu tikėjimu, kad Bažnyčia, apreikštojo žodžio saugotoja ir mokytoja, buvo asmeniškai ir tiesiogiai įsteigta paties tikrojo istorinio Kristaus, jo gyvenimo tarp mūsų metu, ir kad ji pastatyta ant Petro, apaštališkosios hierarchijos galvos ir jo įpėdinių per amžius".

Ar tėvas Kezys dabar atsižada to, ko jis iškilmingai prisiekė laikytis prieš savo kunigystės šventimus?

Tėvo Kezio pažiūros taip pat prieštarauja a) doktrinai, mokomai antrojo Vatikano generalinio susirinkimo *tėvų* jų „Dogmatinėje Bažnyčios konstitucijoje"; b) Popiežiaus Pauliaus VI Tikėjimo išpažinimui (1968) ir c) mokymams naujai suredaguotoje kanonų teisėje apie Bažnyčios aukščiausią autoritetą (kanonas 330 ir tolimesni kanonai).

Mano viltis ir malda, kad *Draugas* viešai atmes tėvo Kezio doktrinines klaidas, pasalindamas abejones, sumišimą ir papiktinimą, kurį jis išprovokavo, išspausdindamas jo klaidingas pažiūras („ideas") be tinkamų perspėjimų ir rezervacijų.

Aš taip pat meldžiuosi, kad ateityje *Draugas* visada parodytų tvirtą ištikimybę Kristaus Vikarui žemėje, kada jis su Šventosios Dvasios šviesa toliau neklaidingai veda tikinčiuosius į amžiną tiesą ir gyvenimą.

Kristuje,
Kun. Vito Mikolaitis
Nativity B.V.M. Church
Chicago, Illinois

— Šis laiškas buvo gautas anglų kalba. Kadangi ligšiolinė *Draugo* vedama linija yra spausdinti tik lietuvių kalba žinias, straipsnius ir bet kokius pasisakymus, norint kun. Vito Mikolaičio laišką išspausdinti, teko jį išsiversti į lietuvių kalbą — tad ir už pasitaikiusius netikslumus ar skirtingus kalbos niuansus, negalime atsakyti. Kun. Vito Mikolaitis labai teisingai atkreipia dėmesį į reikalą tikintiesiems vadovautis oficialiuoju Bažnyčios mokymu teologijoje ir moralėje, tačiau, galbūt būtų galima pažymėti, jog *Draugas* kartkartėmis spausdindamas rašinius teologiniais klausimais, iš tikrųjų seka ilgamete Amerikos katalikų spaudos praktika (ir pats priklauso Amerikos katalikų spaudos draugijai): ne tiktai visame Amerikos intelektualiniame pasaulyje pagarbą įsigijusio katalikų pasauliečių žurnalo *Commonweal* skiltyse, bet ir oficialioje Amerikos katalikų spaudoje, kaip jėzuitų žurnale *America*, *St. Anthony's Messenger*, anksčiau ėjusiuose ar tebeeinančiuose žurnaluose kaip *The Catholic Mind*, *Catholic Truth*, *Sign*, *Worship*, teologiniai klausimai yra nuolat buvę ir tebėra atvirai svarstomi, diskutuojami ir komentuojami — patenkintų ar nepatenkintų skaitytojų; mokslinių ir vyskupinių autoritetų matuojami pagal oficialų Bažnyčios mokymą — randami jam neatitinkantys, arba jį praplečiantys. Mūsų šimtmečiu tai yra pasirodęs tinkamiausias būdas įsisavinti tiesą ar geriau ją įžvelgti, nes ji rūpi visiems savo vardo vertiems krikščionims, kaip tradicinių formulavimų besilaikantiems, taip ir nauja kalbine tikėjimo tiesų išraiška besirūpinantiems. Klaidas atremti ir jas atitaisyti, reikalinga suprasti teiginius, kuriuose jos glūdi.

— *Red.*

Freiburgiečių jaunystės paroda

Unikali buvo pokario metais lietuvių įsteigtoji Freiburgo meno mokykla. Unikali ir dabar M. K. Čiurlionio galerijoj, Jaunimo centre, Chicagoj, vykstanti tos mokyklos jaunatviškoji paroda. Ir todėl, kad tai yra vieno žmogaus, sakytume, švento užsidegimo vaisius. Turim čia minty šios parodos organizatorę Viktoriją Kašubaitę-Matranga, nebuvusią nei minėtos mokyklos profesore, nei mokine, architektūros ir meno istorijos mokslus baigusią Chicagoje visai neseniai. Tai pavyzdys, kaip pati jauniausioji išeivijos karta susidomi saviškių kultūriniu palikimu ir pristato jį net ir platesniam žiūrovų ratui. Praėjusių metų pavasarį ši paroda vyko Illinois universitete, Chicagoje.

Paroda nėra tik mokyklos mokinių ano meto darbai. Žiūrovui prieš akis paskleista visa tos mokyklos istorija: mokyklos gyvenimo dabar jau istorinės nuotraukos su jaunų profesorių ir dar jaunesnių studentų veidais, įvairūs dokumentiniai pažymėjimai, renginių ir anuometinių parodų programos bei katalogai ir kitokia darbingo ir bohemiško gyvenimo butaforija su mokyklos istorija susisiekiančiom knygom, laiškais ir kt.

Netrūksta tačiau ir grynojo meno eksponatų. Vienas malonumas pamatyti pirmuosius tapybos ir skulptūros darbus šiandien jau gilius pėdsakus dailėje palikusių ir paliekančių: Vytauto Igno, Albino Elskaus, Elenos Urbaitytės, Romo Viesulo, Vandos Balukienės, Jurgio Daugvilos, Vytauto Raulinaičio, Juozo Bakio, Antano Mončio ir kt.

Visas įvairių eksponatų išdėstymas dviejose galerijos salėse labai apgalvotas ir tikrai pavykęs. Nepamirštas ir parodos katalogas su įvadine apžvalga ir tiksliais eksponatų aprašais.

Paroda galerijoje atdara dar ir šį savaitgalį. Romantiškos nostalgijos ir gyvenimiškos realybės kupiną parodą verta kiekvienam pamatyti.

(k. brd.)

• Vladė Butkienė-Čekonytė. **MOLINIS ARKLIUKAS IR KITI APSAKYMAI.** Cleveland: Vilties draugijos leidykla, 1984. Viršelis ir iliustracijos — autorės. 210 psl. Kaina — 8 dol. Gaunama Drauge.

Knygoje — šešios istorijos: Molinis arkliukas, Veronikos jaunesnioji sesuo, Dėdė Pranas, Močiutės tiltelis, Raganų medžioklė, Tetulė atvažiavo. Pirmasis apsakymas vyksta Vilniuje, o likusieji — Jungtinėse Amerikos Valstybėse. Autorė turi pasakojimo talentą ir akį detalėms. Pirmosios dvi istorijos gal net slegiančiai jausmingos: pvz., „Atsisėdus ant laiptelių, Aldona lingavosi pirmyn ir atgal, pirmyn ir atgal, supdama krūtinėje skausmą, lyg motina, migdydama sergantį kūdikį" (p. 50).

Knyga tačiau ilgainiui pragiedrėja, ir „Močiutės tiltelis" yra savo rūšies perliukas. „Raganų medžioklė" galima skaityti kaip detektyvinę istoriją. Paskutinis pasakojimas — „Tetulė atvažiavo" parašytas perdėm telegrafiškai, tačiau palaiko skaitytojo dėmesį. Autorei sekasi pavaizduoti ypač vyresnio amžiaus vienišus žmones, kurie įstengia išlaikyti ir iliuzijas, ir gyvenime įgytą patirtį: pvz., „Senberniškas komplimentas nuplieskė Kelpšienės veidą ugnimi" (p. 195). Knygos korektūra skaityta labai atidžiai — teko pastebėti tik vieną korektūros klaidą: p. 187 „pikti suvenyrai" turėtų būti „pirkti suvenyrai". Knyga labai tinka šaltam žiemos vakarui Chicagoje — o gal dar labiau kur nors po palme Floridoje?

A.K.